

romani cunoscute în Moesia Inferior (ceea ce înseamnă, în același timp, 57% din numele de militari și jumătate din purtătorii unui *nomen gentile* imperial). Al doilea teritoriu ca intensitate este cel cuprins între granițele de sud și vest ale provinciei, Dunăre și Jantra, având ca principale centre Oescus și Novae. De aici provin 42% din numele de romani, adică 36% din numele de militari și 36% din cazurile de purtători de *nomen gentile* imperial (p. 55).

Cît privește proveniența coloniștilor, se remarcă o dată în plus originea preponderent balcano-orientală a acestora. Apogeul este atins sub Marcus Aurelius.

Capitolul al III-lea este consacrat apariției și dezvoltării organizării municipale în Moesia Inferior. În cadrul acestui proces se disting două etape: prima, caracterizată prin predominanța organizării autonome eवासimunicipale (*canabae, vicus, conventus civium Romanorum, regio, civitas*) documentate, mai cu seamă, în Dobrogea și de-a lungul Dunării — în concordanță deci cu gradul de romanizare și cu direcția colonizării (p. 57—76); a doua, începînd cu domnia lui Marcus Aurelius, cînd are loc transformarea centrelor de la Troesmis, Tropaeum Traiani, Durostorum, Novae în municipii (p. 76—88). În această din urmă chestiune, părerea noastră este că ideea tradițională a acordării rangului municipal unor centre în Moesia Inferior sub Marcus Aurelius a fost nuanțată de intervenția Emiliei Doruțiu-Boilă¹, care întrevede posibilitatea ca Tropaeum Traiani să fi avut deja acest rang din timpul domniei lui Traian, în vreme ce la Durostorum același statut va fi fost acordat de Caracalla, iar la Troesmis cel mai devreme la începutul secolului al III-lea. Aceasta nu înseamnă însă că delimitarea celor două etape prin domnia lui Marcus Aurelius nu ar fi judicioasă. Cu privire la numărul municipiilor din Moesia Inferior, autorul revine — în mod justificat, după opinia noastră — la părerea lui R. Vulpe², respingînd posibilitatea întrevăzută de B. Gerov³ ca și Montana (Mihailovgrad) și Melta (Loveč) să fi avut rang municipal.

Aristocrația municipală se bucură de o tratare amănunțită în cel de-al IV-lea capitol al cărții⁴. Din analiza statistică — realizată pe baza a 105 inscripții, cuprinzînd 160 de nume de persoane (c. 12% din totalul numelor de coloniști) — L. M. desprinde concluzii deosebit de interesante. Dacă era

de așteptat ca, din punct de vedere etnic, să predomine în cadrul aristocrației municipale elementul balcano-oriental și tracic (în dauna celui italic și occidental) — dată fiind compoziția generală a masei de coloniști —, în schimb, faptul statistic că veteranii nu reprezintă decît 7% din categoria aristocrației municipale vine să înlăture o *communis opinio* cu privire la rolul elementului militar în colonizarea de la Dunărea de jos. Slaba reprezentare a veteranilor în aristocrația municipală este explicată de autor prin rațiuni de ordin economic: gradul scăzut de bunăstare al veteranilor la ieșirea din serviciul militar nu le permitea să ocupe funcții în conducerea municipiului, pentru că nu dețineau mijloacele bănești necesare pentru *honores* și *munera* (p. 94—95). Ar fi de reevaluat, pornind de la aceste considerații, raportul dintre elementul civil și cel militar în procesul de municipalizare din Moesia Inferior și — de ce nu? — de revizuit termenii spinoși problematici a rolului castrelor și al *canabae*-lor în dezvoltarea municipiilor de la Dunărea de Jos.

Capitolul al V-lea, intitulat „Romanizare și municipalizare” (p. 104—121), depășește, prin problemele atacate, sfera istoriei Moesiei Inferior. Cînd afirmăm acest lucru, ne gîndim, în primul rînd, la foarte utila discuție dedicată conceptului de „romanizare”. E. Swoboda limitase în binecunoscutul său studiu acest concept la sfera militar-politică. Combătînd un asemenea punct de vedere unilateral — să reamintim, în treacă, argumentele date contra lui E. Swoboda, referitor la Dacia de C. Daicovicu⁵ (citată de L. M.) — L. M. definește romanizarea ca o „saturație a conștiinței individuale și a întregilor grupe sociale cu modelul cultural roman” (p. 109). Acordarea gradului municipal este — după L. M. — rezultatul unui proces de romanizare, reprezintă cea mai înaltă treaptă în această evoluție și, în același timp, dovada palpabilă a romanizării acelor centre.

Un util rezumat în limba germană⁷ și 4 hărți completează această valoroasă lucrare, ale cărei calități ne îndeamnă să așteptăm cu interes sporit viitoarele contribuții dedicate de L. M. acestei teme, între altele și studiul promis (*Eos*, 70, 1982, p. 307 n. 58) cu privire la colonizarea militară în Moesia Inferior.

Al. Alexandru Avram

Accademia Nazionale dei Lincei. *Atti dei convegni Lincei. Colloquio italo-romeno: La Dacia pre-romana e romana, i rapporti con l'Impero*, Accademia Nazionale dei Lincei, Roma, 1982, 113 p.

În cadrul relațiilor culturale dintre România și Italia au loc în mod periodic unele manifestări comune. Ele se desfășoară sub egida prestigioaselor Academii, cea română de științe sociale și politice și cea italiană, Accademia Nazionale dei Lincei. Subiectele care fac obiectul acestor reuniuni sînt alese cu grijă și fac parte dintr-un patrimoniu cultural istoric comun. Cu titlu de exemplu voi aminti doar unele din aceste manifestări. Astfel în octombrie 1978 s-a ținut la Roma un „Colloquio italo-romeno” avînd ca subiect: Examinarea istorică-artistică a coloanei lui Traian. Un coloeviu următor s-a ținut la București și a avut ca subiect Coloniile italiene de la Marca Neagră. Lucrările acestor manifestări au fost

publicate, pe rînd, în volume separate, editate fiecare din ele de cele două înalte instituții de cultură.

Coloeviul la care ne referim s-a ținut la Roma în zilele de 18 și 19 noiembrie 1980. Lucrările au fost conduse din partea gazdelor de academicianul Enrico Cerulli, iar din cea a oaspeților de academicianul Em. Condurachi. După o scurtă alocuțiune a lui E. Cerulli, lucrările coloeviului se deschid cu comunicarea lui G. Susini, „Processi di alfabetizzazione e di acculturazione in periodo romano”, p. 7—19. Este examinat, cu deosebită finețe și profunzime, complicatul proces rezultat din contactul între două culturi diferite dintre grupuri sociale și etnice diferite, constînd din acceptarea și asimilarea

¹ Emilia Doruțiu-Boilă, *Dacia*, N.S., 22, 1978, p. 245—247.

² R. Vulpe, *Acta Antiqua Philippopolitana*, 1963, p. 147—150; idem, *Studia Thracologica*, București, 1976, p. 289—314 (în special p. 294—296).

³ B. Gerov, *Klio*, 59, 1977, 2, p. 306.

⁴ O versiune în limba germană a acestui capitol a apărut în *Eos*, 70, 1982, p. 299—318.

⁵ E. Swoboda, *Anzeiger der Oesterreichischen Akademie der Wissenschaften*, 1963, p. 153—173.

⁶ C. Daicovicu, *Apulum*, 7, 1968, p. 261—271.

⁷ Considerațiile noastre se întemeiază pe acest rezumat și pe articolul deja menționat, publicat de autor în *Eos*, 70, 1982.

noilor elemente de cultură cu care veneau romanii. Pe primul loc se va situa scrisul, apoi reprezentările plastice, ca să amintim doar o mică parte din ele.

La acest capitol se poate face observația că deși autorul și-a delimitat precis cadrul cronologic la ceea ce el numește perioada romană, sub care înțelege etapa 106—275, preluările unii atare proces trebuie căutate într-o perioadă mult anterioară, poate din primele decade ale secolului I î.e.n. Am în vedere, printre altele, întâia folosire a iar mai apoi adoptarea denarului roman republican ca tip monetar uzual, iar ulterior imitarea lui. Pe unele asemenea exemplare se află și legenda în limba latină. Unele exemplare sînt reușite, fiind copiate, pe cînd altele sînt stilizate. În această privință sînt de menționat meritoasele studii ale regretatei noastre colege Maria Chișescu. În aceste îndepărtate vremi, două secole înainte de cucerire, vedem noi începutul procesului de „aculturalizare și alfabetizare”. Stau mărturie tiparele monetare de la Tilișca, dar și de aiurea. Totul ne indică un început pe plan economic. Și nu putea fi alt fel.

Dar mai cunoaștem și o altă categorie de documente arheologice care ne mărturisesc existența acestui proces, în cazul de față, „alfabetizare” cu un secol înainte de cucerire. Avem în vedere fragmentele ceramice descoperite de D. Berciu în săpăturile sistematice întreprinse în cetatea dacică de la Buridava dacică. Pe asemenea fragmente erau zgriiate fragmente de nume și combinații de litere. Autorul acestor săpături le-a subliniat cu pregnanță importanța lor culturală, dovadă fiind pătrunderea culturii romane, în speță a scrisului, la dacii de la Buridava, cu peste 100 de ani înainte de cucerire.

Următoarea comunicare este a lui D. Berciu, „Statul geto-dacic de la Burebista la Decebal” (p. 21—27), care prezintă o completă și competentă sinteză a acestei epoci. Sînt examinate pe rînd structurile social-economice și poli-

tice în desfășurarea lor istorică pe întreg cuprinsul Daciei preromane. Nu sînt neglijate nici elementele de suprastructură. Sînt puse la contribuție și integrate la locul respectiv cele mai noi descoperiri. Din rîndul lor, o mențiune aparte merită basileul Thiamarcus, de la Ocnița-Buridava.

În continuare, Ion Barnea prezintă comunicarea „Politica Imperiului roman la Dunărea de Jos după retragerea aureliană” (p. 29—44). Cunoscutul istoric al Dobrogei romane expune condensat, dar și documentat, politica imperiului în această parte a țării noastre.

Maria Floriani-Squarciapino, profesoară la universitatea din Roma, și directoarea revistei *Faсти archaeologici*, a citit comunicarea „Cercetări ale catedrei de arheologie a Provinciilor romane cu privire la sculptura din Dacia romană” (p. 45—52). După ce trasează cadrul larg al problemelor pe care le pune azi o asemenea cercetare, prezintă concluziile la care a ajuns unul din elevii ei cu privire la sculptura din Dacia.

În continuare, G. G. Belloni și R. Soraci se ocupă, primul de „Perspective ideologice și realitate politică în Dacia, reflectată de monedele romane”, pe cînd cel de-al doilea supune unui adîncit examen „Regimul solului și raporturile de lucru în Dacia romană” (p. 53—64 și 65—97).

Volumul se incheie cu studiul acad. F.m. Condurachi, „Dacia romană și problemele ei strategice și politice”, în care problemele anunțate sînt puse cu acuziune în evidență.

Întreaga manifestare culturală indică o reușită colaborare a cercetătorilor români și italieni pentru adîncirea cunoștințelor noastre istorice asupra Daciei și în același timp o colaborare culturală între cele două țări.

Bucur Mitrea

Symposia Ithracologica, 1, Craiova, 1983, 114 p.

Începînd cu anul 1983 Institutul de tracologie editază o nouă publicație, menită să cuprindă rezumatele comunicărilor prezentate în cadrul simpoziunilor naționale de tracologie: SYMPOSIA THIRACOLOGICA. Primul volum a apărut la Craiova sub forma unei broșuri litografiate și conține rezumatele contribuțiilor prezentate la al VI-lea Simpozion național de tracologie, ținut în capitala Olteniei. Broșura a fost înmînată participanților la simpozion, înainte de începerea lucrărilor. Este un instrument modern și eficient, care permite cunoașterea dinainte a esenței comunicărilor, participarea la secția dorită și mai ales la discuții, o informare generală asupra contribuțiilor celor mai importante aduse în fiecare secție. Incluziunea în volum și a rezumatelor comunicărilor care nu au putut fi ținute din diverse motive, constituie un avantaj în plus.

Volumul cuprinde 63 rezumate, ordonate cronologic și îmbrățișînd o tematică vastă, multidisciplinară, corespunzătoare specificului cercetării tracologice din țara noastră. El se deschide cu comunicările prof. dr. doc. Dumitru Berciu, directorul Institutului de tracologie — care trece în revistă tradițiile, realizările și perspectivele arheologiei oltenice și a dr. Constantin Preda, directorul Institutului de arheologie — care prezintă problemele de bază ale originii daco-romane a poporului român oglindite în opera istorică a tovarășului Nicolae Gașeșcu.

Urmează 11 comunicări referitoare la arheologia epocii bronzului unele avînd caracter de sinteză: procesul de constituire a bronzului tracice pe teritoriul Olteniei (P. Roman), tipurile de locuințe din epoca bronzului pe teritoriul României (E. Comșa), sfîrșitul epocii bronzului și începutul epocii

fierului în sud-vestul României (S. Morintz), clasificarea și cronologia săbiilor miceniene de pe teritoriul României (T. Bader). Alte comunicări se ocupă de *complexe arheologice particulare sau relații între culturi*: perioada de tranziție de la eneolitic la bronz în Subcarpații Moldovei (Ștefan Cuceș), începutul epocii bronzului în nordul Olteniei (Gh. Petre-Govora), cultura tracilor din epoca bronzului pe valea Oltului inferior (M. Butoi), necropolele de la Ghidici (M. Nica), Vințu de Jos (Iuliu Paul), Pietroasa Mică — refacerea cronologiei (I. Chicideanu), templul megaron de la Sălacea (N. Chidoșan), cronologia culturii Suciu de Sus (K. Kacsó), cultura Noua în sud-estul Transilvaniei (M. Marcu).

Epoca hallstattiană este reprezentată prin comunicări de arheologie avînd un caracter aplicativ mai restrîns și mai specializat, cum au fost cele privind ceramica culturii Gáva — Holihrad (A. László), răspîndirea vaselor cu trei guri — ca oglindă a culturii spirituale a triburilor nord-tracice (Al. Vulpe), începuturile ceramicii lucrate la roată în spațiul nord-tracic (Vlad Zirra), originea și răspîndirea în timp și spațiu a topoarelor cu aripioare și a celor bipene (V. Vasilev), necropola de la Drăgoești — Telești (Gh. Calotoiu). Lor li se adaugă și comunicări cu caracter antropologic — privind populația de la Histria-sat, punctul Bent (sec. VI—I î.e.n. — considerată autohtonă, cu un aport grecesc și excluzînd prezența scitică (prof. dr. doc. O. Neerasov) și documente antropologice privind prezența perșilor lui Darius I în necropola tumulară de la Histria (D. Nicolăescu-Plopșor).

Cum era de așteptat, a doua epocă a fierului este cea mai bine reprezentată în volum și cu o mare varietate de teme: comunicări de sinteză arheologică, privind relațiile geților est-